

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Interdiszciplináris Doktori Iskola
„Európa és a magyarság a 18–20. században”
Doktori Program

Doktori értekezés tézisei

Nagy Mihály Zoltán

Kisebbségi érdekképviselés vagy pártpolitika?
A Romániai Magyar Népi Szövetség története,
1944–1953

Témavezető: Dr. Gyarmati György
Egyetemi tanár

Pécs, 2011

I. Témaválasztás és célkitűzés

A magyar nemzeti kisebbségek történetének kutatása az elmúlt húsz évben gyors szakmai fejlődésnek indult. Ezt támasztja alá a kisebbségtörténeti monográfiák és tanulmánykötetek egyre gyarapodó száma, a szakmai tanácskozások sora és a témával foglalkozó kutatók számának növekedése. A kutatóknak ez a tematika már nem csak részterület, hanem olyan történészeket sorolhatunk ide, akik kisebbségtörténeti kérdések feldolgozására szakosodtak. A kilencvenes éveket megelőző irodalom- és eszmetörténeti tematikájú kutatásokat felváltotta a kisebbségi elitek és intézményeik vizsgálata, valamint teret nyertek a gazdaság- és társadalomtörténeti elemzések. Ugyanakkor a fokozatosan bővülő levéltári kutatásoknak köszönhetően a történészek ma már egy nagyon széleskörű és gazdag levéltári iratanyagra támaszkodhatnak.

Hasonló folyamatok mentek végbe a romániai magyar kisebbség történetének, de azon belül a második világháborút követő időszakának feltárása területén is. Így került újra a szaktörténeti érdeklődés homlokterébe a Romániai Magyar Népi Szövetség (MNSZ) története. A témában, a nyolcvanas években Magyarországon megjelent két doktori disszertáció szerzői elsősorban az erdélyi magyar baloldal nemzeti hagyományainak

kiemelésére fókuszáltak. A rendszerváltozás után kialakult történeti diskurzusban az MNSZ már a hatalom kisajátítására törekvő pártállam képviselőjeként jelent meg. Témaválasztásomat az indokolta, hogy a köz- és egyházi levéltárakban általam feltárt újabb források tükrében a fenti megállapítások, értelmezések revidálásra, vagy sok esetben pontosításra szorulnak. Doktori értekezésemben azonban nem vállalkoztam az MNSZ történetének megírására. Vizsgálódásom az MNSZ kettős funkciójának, a tömegszervezeti és érdekvédelmi szerepkörének bemutatására szorítkozik.

Az értekezés főbb célkitűzései röviden az alábbiak:

– Bemutatni, hogy 1944 előtt a romániai magyar nemzeti közösség a politikai szervezkedés területén milyen kollektív tapasztalatokkal rendelkezett, és nemzeti céljai elérése érdekében milyen párt- és kisebbségpolitikai stratégiát dolgozott ki.

– Megvizsgálni, hogy a két világháború között a baloldali ideológia milyen mértékben befolyásolta a romániai magyarság közgondolkodását, és mint politikai opció mennyire nyilvánult meg a magyarság pártszervezkedésében.

– Rámutatni arra, hogy a húszas-harmincas évek erdélyi magyar társadalompolitikai elképzelései és főként a társadalmi és politikai változások következtében létrejött nemzedéki vagy

ideológiai csoportosulások milyen mértékben határozták meg a magyar kisebbségi elit 1944 utáni politikai szervezkedését.

– Felvázolni a kisebbségi kérdés második világháború utáni nemzetközi szabályozását, és bemutatni, hogy a határon túli magyar közösségek jogi helyzete miként alakult 1944–1953 között.

– Kiemelni a román állam második világháború utáni kisebbségpolitikájának jellegzetességeit.

– Választ adni arra, hogy a Szovjetunió és felügyelete alatt működő Román Kommunista Párt (RKP)¹ – a térség országaitól eltérően – miért törekedett már a kezdeti időszakban jogkiterjesztéssel rendezni a romániai magyar kisebbség helyzetét.

– Rávilágítani az RKP által hirdetett kisebbségpolitika ellentmondásaira és ideológiájából eredő korlátaira.

– Bemutatni az 1944. őszi erdélyi magyar politikai szervezkedéseket és az általuk meghatározott politikai célokat.

– Rámutatni a romániai magyar közösség politikai (ön)szervezkedésének területi törésvonalaira, a dél- és észak-erdélyi MNSZ csoportok eltérő politikai irányvonalára.

¹ A párt hivatalos megnevezése az általam vizsgált korszakban: 1921–1943. Kommunisták Romániai Pártja; 1943–1945. szeptembere között Romániai Kommunista Párt; 1945 októbere – 1948 februárja: Román Kommunista Párt; 1948 március – 1965: Román Munkáspárt.

– Feltárni, hogy az MNSZ milyen ideológia mentén törekedett egy pártba szervezni a romániai magyarságot, és céljai elérése érdekében mely román pártokkal épített ki szövetségi, partneri viszonyt.

– Választ adni arra, hogy az MNSZ által létrehozott intézményi struktúra mennyire volt képes ellátni az érdekképviselési szerepkört.

– Megvizsgálni, hogy az ideológiai hasonlóságok, a pártszövetségből fakadó kötelezettségek és személyi összefonódások miatt az MNSZ-nek milyen mértékben sikerült megőriznie szervezeti függetlenségét az RKP-val szemben, s az RKP részéről támasztott és évenként változó igényeknek megfelelően miben nyilvánult meg az MNSZ tömegszervezeti szerepköre.

– Végig követni mindazokat a vitákat, amelyek részben az MNSZ-en belül, részben a romániai magyarság körében zajlottak a romániai magyarság egységéről, az MNSZ reprezentativitásáról és a határok kérdéséről.

A dolgozat elsősorban kisebbségtörténeti munkának tekinthető, amelynek megírása során támaszkodtam a politikaelmélet, a nacionalizmus kutatások és a társadalomtörténet módszereire. A doktori értekezés szervesen kiegészíti vagy éppen pontosítja az elmúlt közel harminc évben az e témában készült

három doktori dolgozatot és a napvilágot látott számos tanulmányt.

A disszertációmát összegzéssel, a felhasznált forrásoknak és a szakirodalomnak a bemutatásával, valamint iratközléssel zárom.

II. A doktori értekezés forrásbázisa

Hosszas kutatómunka után, 2006 őszén előkerült az MNSZ korábban „elveszettnek” vélt központi irattára. A bukaresti *Országos Központi Történeti Levéltárban* (Arhivele Naționale Istorice Centrale) található 27-es számú fondba nemcsak az MNSZ iratait helyezték el, hanem ide gyűjtötték össze a Magyar Dolgozók (Országos) Szövetsége (MADOSZ) dokumentumait is. Az MNSZ-re összesen 66 iratcsomó vonatkozik. Az MNSZ központi irattárának „megtalálása” több szempontból is nagy jelentőségűnek tekinthető. Egyrészt ezek az iratok mindeddig a szakma előtt is ismeretlenek és hozzáférhetetlenek voltak, ennek következtében azok a kutatók, akik korábban az MNSZ, illetve a romániai magyar kisebbség 1945 utáni történetének egy-egy részkérdését dolgozták fel, elsősorban a magyarországi közlevéltárakban őrzött iratokat hasznosíthatták. Másodsorban a 2000-ben elindított levéltári gyűjtőmunka alkalmával viszonylag

kevés, mindössze öt megyei MNSZ szervezet (Bihar, Kolozs, Szolnok-Doboka, Aranyos-Torda, Maros, Kisküküllő megye) iratait sikerült megtalálnom. Az MNSZ politikai mozgásterének határait – többé-kevésbé és korszakonként változó intenzitással – az RKP jelölte ki. Témánk szempontjából ezért nélkülözhetetlennek bizonyult az RKP *Központi Bizottsága Titkársága* (Comitetul Central al Partidul Comunist Român, Cancelarie) és *Szervezeti Osztálya* (Secția Organizatorică) iratainak tanulmányozása. A romániai rendvédelmi szervek külön megfigyelték és elemezték az MNSZ tevékenységét. Az *Országos Csendőrfelügyelőség* (Inspectoratul General al Jandarmeriei) és az *Országos Rendőrigazgatóság* (Direcția Generală a Poliției) irataiból egy olyan szervezet képe tárul elénk, amely a „kommunista propaganda” álarcat magára öltve „nacionalista” célokért küzd, „mentsváaraként” szolgál az erdélyi „magyar reakciónak”, s mi több, együttműködik a magyarországi „irredentistákkal”. Ezeket az iratok csak nagy körültekintéssel lehet felhasználni. A dolgozat elkészítése során hasznosíthattam a *Securitate Irattárát Vizsgáló Nemzeti Tanács Levéltárában* (Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității) található forrásokat, amelyek elsősorban az MNSZ vezető politikusaira és a szervezetre vonatkoznak. A megfigyelései iratok feldolgozása nem vetett fel komoly

módszertani kérdéseket, ellenben a kihallgatásokon jegyzőkönyvezett tanúvallomások számos nehézséget támasztottak. Az MNSZ egykori vezető politikusai a kihallgatások során olyan történeésekről számoltak be, amelyekről más – korábban feltárt és tanulmányozott – források csak utalásszerűen tettek említést. Éppen ezért ezeket az értékes iratok a forráskritika alkalmazásával felhasználtam az események rekonstruálásra. Márton Áron társadalmi szerepvállalása indokoltta tette, hogy kutatásokat végezzek a *Gyulafehérvári Érseki- és Főkapitányi Levéltárban* is. Az *Erdélyi Múzeum-Egyesület Levéltárába*, illetve a *Jakabffy Elemér Alapítvány Kortörténeti Gyűjteményébe* a korszak számos magyar közszereplőjének (Jordáky Lajos, Demeter János, Bözödi György, Méliusz József stb.) hagyatékát helyezték el. A naplókából és a levelezésekből nyomon követhetjük azokat a belső vitákat, amelyek az ön- vagy a hivatalos cenzúra miatt nem kerültek felszínre.

A romániai közlevéltárakban található iratok mellett támaszkodhattam a *Magyar Országos Levéltárban* (MOL) és a *Politikatörténeti Intézet Levéltárában* (PIL) található iratokra. A MOL-ban őrzött iratok közül a legértékesebbek a bukaresti Magyar Misszió és (1947-től) a Nagykövetség jelentései, elemzései, amelyek a Külügyminisztérium adminisztratív iratai Románia, illetve a Külügyminisztérium titkosan ügykezelt

Románia-állagokban található. A bukaresti magyar diplomáciai kirendeltségről származó iratokat is megfelelő forráskritikával kell kezelni. A kisgazdapárti Nékám Sándor vezette bukaresti Magyar Misszó jelentései (1945–1947) nemcsak az illetékes magyarországi kormányzervekhez jutottak el, hanem mint bizonyító anyagot felhasználták a békeelőkészítés alkalmával is. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a külképviselet tagjainak pártpolitikai kötődését sem, mert sokan kisgazdapártiak lévén az MNSZ-re nem mint szövetséges politikai szervezetre tekintettek, és számos esetben az MNSZ-t bíráló csoportok véleményét tolmácsolták Budapest felé. Az első időszakban a Magyar Kommunisták Pártja (MKP) és a Magyar Szociáldemokrata Párt (MSZDP) megfelelő osztályain (MKP Külügyi Bizottság, MSZDP Külpolitikai és Nemzetiségügyi Osztály) keresztül adatgyűjtést végeztek a romániai magyarság politikai, gazdasági viszonyairól, és szoros kapcsolatot tartottak fenn a romániai magyar baloldali politikusokkal. Ezek a források a PIL-ben találhatóak.

A korabeli romániai magyar és román nyelvű sajtó, valamint az országos terjesztésű magyarországi napilapok feldolgozását nélkülözhetetlennek tartom. Mivel a romániai napilapok valamely párthoz vagy éppen a kormányhoz kötődtek, nyomon lehet követni, hogy az adott párt, hogyan viszonyult a

kisebbségi kérdéshez, milyen javaslatokat dolgoztak ki annak megoldására, közölve egyúttal azt a saját választói bázisával. A romániai magyar sajtó az MNSZ felügyelete alatt fejtette ki tevékenységét, ezért a cikkek tartalmi elemzése egyik legjobb lehetőség az MNSZ kettős funkciójának (érdekképviselő, tömegszervezet) bemutatására.

Az MNSZ történetéhez fontos adalékul szolgáltak azok az 1989 előtt megjelent visszaemlékezések, amelyeket a korabeli események szemtanúi, az MNSZ pártstruktúrájában egykoron vezető szerepet betöltött személyek vetettek papírra. A dolgozatomban megírásakor támaszkodtam a már megjelent három doktori disszertációra, amelyeknek szemléletmódját a forrásadottságok nagy mértékben meghatározták. Ugyanis a szerzők egyike sem hasznosíthatta az MNSZ központi irattárát. A nyolcvanas évek megvédett két doktori értekezés szerzői, Töttössy Magdolna és Lipcsey Ildikó történeti diskurzusában az MNSZ mint hivatkozási alap jelent meg: Magyarország felé a baloldali ideológia nemzeti hagyományainak, „nemzetépítő” jellegének az alátámasztására, míg Románia irányába az egykoron sikeresen működött román baloldali nemzetiségpolitika, illetve a román–magyar békés együttélés bizonyítására. A Babeş–Bolyai Egyetem oktatója, Lönhart Tamás 2005-ben megvédett doktori disszertációjában kifejtette

álláspontja szerint az MNSZ nemcsak megpróbálta intézményesíteni a magyar politikai érdekképviseletet, hanem – a népfront stratégiájának megfelelően – egy deklarált nemzeti egységfront keretében egyesítette a MADOSZ-t, az egyházakat, a hagyományos magyar intézményeket és a Magyar Népközösség egyes politikusait.

A román történetírás 1989-et megelőzően csak érintőlegesen foglalkozott a témával. A rendszerváltás után az értelmezési keret merőben megváltozott, az MNSZ szerepét már nem a nemzetiségi együttműködés pozitív bizonyítékaként értelmezték, hanem éppen ellenkezőleg, a kommunista ideológiába bujtatott irredenta szervezet megtestesítőjeként írták le. A román történeti diskurzust meghatározó MNSZ értelmezést a Lucian Nastasă szerkesztette forrásgyűjteményben közölt iratok és a második kötetben megjelent bevezető némileg árnyalta, az MNSZ történetét az RKP nemzetiségi politikájának elemeként, valamint a romániai magyar baloldal magyar nemzeti érdekeket védelmező szervezeteként írta le.

III. Az értekezés tudományos eredményei

Az MNSZ a romániai magyarság „sajátos nemzeti kérdéseinek” megoldására egyetlen cselekvési tervet ajánlott: a

jogegyenlőség elvének gyakorlatba való átültetését. Ezt stratégiai célkitűzésként kezelte, s ebben a kérdésben az MNSZ teljes vezető garnitúrája egységes álláspontra helyezkedett. Abban azonban már különböztek az álláspontok, hogy a szervezet milyen taktikát válasszon a cél elérése érdekében. Egyesek úgy vélekedtek, hogy a demokráciával való minél szorosabb együttműködés vagy éppen ennek az elvnek előtérbe helyezése vezet el a jogegyenlőséghez. Mások (nem kérdőjelezték meg a „demokratikus rendszer” kiépítésében való tevékeny részvételt, azonban a „demokratikus pártokkal” (értsd ezen az RKP-t és az ODA-hoz tartozó pártokat) való partneri viszony kialakítását feltételekhez kötötték, és a sérelmek mielőbbi rendezését követelték. A nemzeti és társadalmi kérdések összekapcsolása, a két kérdés közötti prioritás felállítása végigkíséri az MNSZ történetét.

Az érdekvédelmi politika másik sarkalatos kérdése annak eldöntése volt, hogy a magyarság jogainak védelmét (jogsérelmeinek orvoslását) és biztosítását (a jogkiterjesztést) egyrészt milyen jogi alapra helyezték, másrészt ezek szavatolása érdekében fellépjenek-e a nemzetközi kisebbségvédelmi garanciák követelésével. Többen úgy vélekedtek, hogy a nemzeti kérdés rendezése elválaszthatatlan egy újabb nemzetiségi törvény megalkotásától. Ezzel a lépésükkel semlegesítették a nemzetközi

garanciákat követelők szűk csoportját. Az ellenzők tábora viszont a jogkiterjesztést és a jogsérelmek orvoslását a politikai alku tárgyává tette, illetve azt a későbbiekben teljesen elvetette.

Természetesen a fent vázolt két kérdés tisztázása nem kerül(het)te el a romániai magyar társadalom figyelmét. A társadalom szintjén nem az MNSZ politikai nyilatkozatai voltak a mérvadók, hanem a politikai csatározásokon túlmenően – elsősorban – az emberek arra figyeltek, hogy az MNSZ saját szervezeti keretén belül mennyire intézményesítette a jogvédelmet, milyen szervhez fordulhattak panaszaikkal, és azok eljártak-e a jogsérelmek rendezése tárgyában. Ennek politikai formaváltozata az „Annyi jogunk van, amennyit kiharcolunk!” elvben jutott kifejezésre. Ez ugyancsak nézeteltérésekhez vezetett, mivel figyelmen kívül hagyta, vagy – legalábbis – nem hangoztatta kellőképpen a „demokratikus Groza-kormány” és a „Párt” támogatását, szerepét a „jogegyenlőségért vívott küzdelemben”.

Az önmeghatározása szerint az egész romániai magyar közösség „demokratikus politikai szervezete”-ként létrejött MNSZ ebből kifolyólag kettős „identitással” rendelkezett. Egyrészt a hatalom kisajátítására törekvő Román Kommunista Párt és az MNSZ között alárendeltségi viszony alakult ki. Az MNSZ ebben a viszonyrendszerben szavazatokat biztosító és politikai

„átnevelést” folytató *tömegszervezeti* funkciót látott el. Másrészt, ettől eltérően, a romániai magyar kisebbség irányába mint magyar érdekeket felkaroló *érdekvédelmi szervezet*, tehát mint *magyar párt* jelent meg. Ez magába rejtette a későbbi konfliktusok gyökerét. Ugyanis az RKP és az MNSZ *társadalom- és pártpolitikai stratégiái* nem mindig fedték egymást, vagy éppenséggel eltértek egymástól. A zavaros társadalmi és politikai események közepette Kurkó Gyárfás, Demeter János azt vélték, hogy létrejöhet egyfajta „*kiegyezés*” a magyar és román politikai elit között, a szocialista rend, a proletárdiktatúra megteremti a népek közötti jogegyenlőséget. 1944–1947 között a magyar baloldal részéről a *kiegyezés vélelmezése*, a román baloldal részéről a *kiegyezés lebegtetése* határozta meg a MNSZ és az RKP viszonyát.

A „kiegyezést” a magyar baloldal részéről arra az elvi megfontolásra alapozták, hogy a *jogegyenlőség*, a „demokratikus jogok” biztosítása *fejében* az MNSZ és a magyar közösség *támogatni fogja* a román „*népi demokrácia*” kiépülését. Azonban az RKP a jogegyenlőség elvének alkalmazása terén az *egyén integrációját* támogatta, majd a kommunista hatalom megerősödésével az *osztályalapú integrációt*. Ez a konstrukció csak abban az esetben működött volna [mármint a *kiegyezés* – N.M.Z.], ha az MNSZ és az RKP politikai *célrendszere*

mindvégig fedték volna egymást. Mihelyt a MNSZ vezetősége társadalom- és pártpolitikájában az egyik vagy a másik cél irányába mozdult el (tömegszervezeti versus érdekvédelmi), azonnal *kétoldalú támadásnak* volt kitéve: egyrészt a magyarság, másrészt az RKP részéről: a magyarság a jogvédelmet, az RKP a társadalmi átalakulásban betöltött szerepet kérte számon az MNSZ vezetőitől.

Az MNSZ 1945-ben ki akarta iktatni az etnikai diskurzust, ehhez a baloldali eszmébe burkolt ún. jogegyenlőségi politika jelentette volna a kiutat. Ezért a sérelmeket nem artikulálta, hanem tárgyalásokat kezdeményezett. 1946-ban ellenben felvállalta a sérelmek nyílt artikulálását, de itt már nemcsak nemzetiségi jogegyenlőségről beszélt, hanem az ország adminisztratív felosztását akarta megreformálni. Ehhez a váltáshoz egy, az MNSZ megerősítését szolgáló ideológiailag képzett garnitúrára, valamint egy gazdasági és jogi szakismeretekkel rendelkező belső adminisztrációra lett volna szükség. Míg a politikai képzés nem működhetett az RKP támogatása és segítsége nélkül, addig a kidolgozott gazdasági és egyéb tervek sem valósulhattak meg az állam támogatása nélkül (pl. a szövetkezetek csak tengődtek az állami hitel- és áruellátás hiányában). Az MNSZ mindenhol a Párttal és az állammal találta szembe magát, de 1947-ben a kettő már kezdett eggyé válni, és az állampárt nem volt számonkérhető.

Az MNSZ vezetőinek mozgásterét korlátozta az a tény is, hogy párhuzamosan két pártnak voltak a tagjai, a függőség és az alárendeltség az RKP irányába erősebb volt. (Ez leginkább 1947-től vált egyre nyilvánvalóbbá.) De ugyanez következett a pártfegyelemből is, mivel a szabályszegők szankciókban részesültek, és ennek egzisztenciális következményei voltak.

A magyarság 1948-tól kezdődően mint önálló politikai közösség nem léphetett fel a hatalomban való részesedés igényével, mivel ezt követően a hatalmat nem a többség, illetve a kisebbségi nemzet képviselői, hanem – a hivatalos ideológia szerint – a *munkásosztály* birtokolta. Ebből az következett, hogy egy nemzetiségi tömegszervezetre az új hatalmi realitás közepette már nincs szükség.

Az magyar nemzeti kisebbség szemszögéből vizsgálva az 1944–1953 közötti időszakot megállapíthatjuk, hogy nemcsak a nemzeti identitás megváltásának formái változtak meg, illetve annak megőrzése került veszélybe, hanem a *nemzeti értékrend és a közösségi intézményrendszer* is súlyos válsághelyzetbe került. A nem állami jellegű nemzetiségi intézményrendszer és jellegénél fogva önálló magyar gazdasági és kulturális intézmények létét a kommunista ideológiába burkolózott etatista államrendszer igen rövid idő alatt felszámolta, a pártállami struktúrákon kívüli szervezetek tevékenységét beszüntette. A független anyagi

háttérrel rendelkező középosztály megsemmisítésével, annak polgári értékrendjének eltűnésével és nem utolsósorban a politikai pluralizmus kiiktatásával a nemzetiségi kultúra és identitás minden eddiginél jobban a kommunista pártot kiszolgáló új magyar elit, valamint az állam, illetve az államalkotó nemzet kiszolgáltatottjává vált.

Értekezésem remélhetőleg segítségére lehet mindazoknak, akik a romániai magyarság második világháború utáni társadalmi és politikai integrációjának körülményeit kutatják, valamint hozzájárulhat a kommunista rendszerek közép-kelet-európai kisebbségpolitikájának értelmezéséhez.

IV. Publikációk a disszertáció témakörében

Könyvek:

Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor (válogatta, szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta): *Autonomisták és centralisták: Észak-Erdély a két román bevonulás között. (1944. szeptember – 1945. március)*. Kolozsvár–Csíkszereda, 2004, Erdélyi Múzeum-Egyesület–Pro-Print, 407. p., ISBN: 973-8231-28-0.

Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor: *Autonomiști și centraliști. Enigmele unor decizii istorice. Transilvania de nord din septembrie 1944 – până în martie 1945*. Kolozsvár, 2008, Centrul de Resurse pentru Diversitatea Etnoculturală din Cluj-Napoca, 200. p., ISBN: 978-973-86239-9.

Nagy Mihály Zoltán – Olti Ágoston: *Érdekképviselet vagy pártpolitika. Iratok a Magyar Népi Szövetség történetéhez 1944-1953*. Csíkszereda, 2009, Pro-Print Könyvkiadó, 605. p. ISBN: 948-973-8468-86-3.

Tanulmányok:

Nagy Mihály Zoltán: Az „észak-erdélyi köztársaság” mint alternatíva? In. *Erdély természeti és történeti földrajza*. Nyíregyházi Főiskola, 2000, 338–352.

Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor: Észak-Erdély másodszori „felszabadulásának” előzményei. In. *Székelyföld*, 2000. 5. sz. 96–121.

Nagy Mihály Zoltán – Vincze Gábor: Kolozsvár a román „kiugrástól” Észak-Erdély „másodszori felszabadulásáig” (1944. szeptember – november) I–II. In. *Korunk*, 2000. 11., 12. sz. 104–111., 105–109.

Nagy Mihály Zoltán: Kolozsvár helye és szerepe az észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatás időszakában. In. *Kolozsvár ezer éve*. Kolozsvár, 2001, Erdélyi Múzeum-Egyesület–Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület, 299–325.

Nagy Mihály Zoltán: Az észak-erdélyi „szocialista köztársaság”. In. *„Mérlegen a XX. századi magyar történelem” – értelmezések és értékelések*. Debrecen, 2002, 1956-os Intézet – Debreceni

Egyetem Történelmi Intézet Új- és Legújabbkori Magyar Történelmi Tanszéke, 367–377.

Nagy Mihály Zoltán: A dél-erdélyi magyar közösség politikai vezetőrétegének internálása 1944 őszén. In. *Kiss András emlékkönyv*. Kolozsvár, 2003, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 393–411.

Nagy Mihály Zoltán: Válságos idők. A dél-erdélyi magyarok internálása és annak hatása a magyarság politikai önszerveződésére (1944. szeptember – 1945. szeptember). In. *Rémuralom Délvidéken*. Újvidék, 2004, Vajdasági Magyar Tudományos Társaság, Atlantis Kiadó, 51–74.

Nagy Mihály Zoltán: A román pártok magyarságpolitikája (1944. augusztus – 1945. március). In. *Kutatási Füzetek 12*. Pécs, 2005, Pécsi Tudományegyetem Történelem Doktori Program, 283–296.

Nagy Mihály Zoltán: Intézményesített érdekvédelem. A Magyar Népi Szövetség érdekképviseleti struktúrája. In. *Korunk*, 2006. 2. sz. 49–58.

Nagy Mihály Zoltán: Érdekvédelem és pártpolitika. In. *Integrációs stratégiák a magyar kisebbségek történetében*. Szerk. Bárdi Nándor, Simon Attila. Somorja, 2006, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 343–366.

Nagy Mihály Zoltán – Olti Ágoston: A Magyar Népi Szövetség kisebbségpolitikájának korlátai 1946-ban. In. *Korunk*, 2007. 7. sz. 55–60.

Nagy Mihály Zoltán: Áldozatok, elhurcoltak, menekülők, jogfosztottak. A magyar kisebbségek veszteségei (1944–1948). In. *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században*. Szerk. Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László. Budapest, 2008, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, 192–199.

Nagy Mihály Zoltán: Protejarea intereselor etnice sau urmărirea liniei PCR. Funcția de reprezentare a intereselor etnice a UPM. In. *Minoritatea maghiară în perioada comunistă*. Edit. Olti Ágoston – Gidó Attila. Cluj-Napoca, 2009, Institutul Național pentru Problemele Minorităților Naționale – Kriterion, 115-161.

Nagy Mihály Zoltán: The Losses of Hungarian Minorities. In. *Minority Hungarian Communities in the Twentieth Century*. Edit.

Nándor, Bárdi – Fedinec, Csilla – Szarka, László. New York, 2011, Columbia University Press, 287–294.

V. Konferenciák, előadások a disszertáció témakörében

2000: – Nyírségi Földrajzi Napok „Erdély természeti és történeti földrajza” konferencia, Nyíregyháza (október 20–22.).

Előadás: „Az észak-erdélyi köztársaság” mint alternatíva?

– III. Országos Jelenkor-történeti Konferencia. „Mérlegen a XX. századi magyar történelem” – értelmezések és értékelések, Debrecen (augusztus 29–31.).

Előadás: Az észak-erdélyi „szocialista köztársaság”

2003: – *A sztálini politika hatása a nemzeti kisebbségekre. Románia és Magyarország* nemzetközi konferencia, Nagyszeben (június 20–22.).

Előadás: *A Magyar Népi Szövetség és a romániai magyar nemzeti kisebbség viszonyrendszere (1944–1953)*

2005: – *A II. világháború. Következmények és értékelések* nemzetközi konferencia, Szófia (április 14–15.).

Előadás: *A magyar lakosság és a szovjet katonai közigazgatás közötti viszony Észak-Erdélyben, 1944–1945*

– Nemzetközi kisebbségtörténeti konferencia, Somorja (június 9–10.).

Előadás: *A Magyar Népi Szövetség érdekképviseleti, integrációs és közvetítő funkciója*

– *Társadalomalakító elképzelések és a hatalom mechanizmusai a Kárpát-medencében 1944/1945–1968.* konferencia, Kolozsvár (november 11–12.).

Előadás: *A Magyar Népi Szövetség intézményesülése és szervezeti felépítése*

2006: – VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus, Debrecen (augusztus 23.).

Előadás: *A Magyar Népi Szövetség intézményépítési és érdekvédelmi stratégiája*

– *Magyarság, kisebbség és baloldaliság Közép-Kelet-Európában* konferencia, Budapest (október 3.).

Előadás: *Kultúrpolitika és intézményépítés az MNSZ-en belül*

2007: – IV. Kisebbségtörténeti konferencia. *Kisebbségi életpályák*, Marosvásárhely (augusztus 30–31.).

Előadás: *A „Nehéz kenyér”: egy illúzió ára. Kurkó Gyárfás politikai nézetei 1944–1949 között*

2008: – *Megfigyelők és megfigyelték* konferencia, Pécs (október 6–8.).

Előadás: *Kurkó Gyárfás meghurcoltatásának stációi*